

<https://doi.org/10.34142/23129387.2021.65.14>

УДК 159.9

ORCID 0000-0002-1544-622X

ORCID 0000-0002-9717-7309

## КРЕАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ СТУДЕНТІВ

*Сергій К. Шандрук*<sup>IACD</sup>, *Богдан В. Чернець*<sup>2ABE</sup>,  
Західноукраїнський національний університет, Україна

*1 – професор кафедри психології і соціальної роботи,  
E-mail: s\_shandruk@ukr.net*

*2 - аспірант кафедри психології і соціальної роботи,  
E-mail: b.chernets21@gmail.com*

*Внесок авторів: А – дизайн дослідження; В – збір даних; С – статистичний аналіз; D – підготовка рукопису; Е – збір коштів.*

*Актуальність дослідження: визначається недостатньою концептуалізацією креативного потенціалу та його впливу на психологічне благополуччя особистості.*

*Мета дослідження: вивчення психологічного змісту креативного потенціалу та його складових, що виступають детермінантами психологічного благополуччя у студентів.*

*Методи дослідження: малюнковий субтест тесту креативності Е. Торренса, тест вербальної креативності С. Медніка, методика дослідження соціальної креативності, методика дослідження комунікативної креативності, методика «Метакреативні здібності», методика дослідження пошуку гострих відчуттів, методика психодіагностики саморегуляції творчої діяльності, методика САМОАЛ, методика дослідження здатності до саморозвитку, методика вивчення життєтворчих здібностей, методика «Рівень співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах».*

Результати дослідження: у статті представлені результати теоретичного аналізу феномену креативного потенціалу, виявлено вплив його складових на психологічне благополуччя особистості.

Висновки: У результаті концептуалізації феномену креативного потенціалу особистості виявлено його базисні компоненти, що представлені образною та вербальною креативністю, що дозволяють розв'язувати творчі завдання будь-якого змісту у будь-якому предметному полі незалежно від специфіки провідної діяльності суб'єкта; соціально-психологічні компоненти, що представлені креативним середовищем, у якому реалізується творча діяльність, комунікативна та соціальна креативність, які уможливають творчий характер спілкування та взаємодії у групі; регулятивні компоненти креативного потенціалу, що представлені мотивацією творчості як інтересом до творчої діяльності, готовністю до ризику як схильністю до розв'язання складних завдань та пошуку гострих відчуттів, метакреативністю як регулятивним механізмом творчої діяльності.

**Ключові слова:** креативний потенціал, психологічне благополуччя, потреба у само актуалізації, потреба у саморозвитку, цінність творчості, життєтворчі здібності, мотивація творчості, готовність до ризику, мета креативність, соціальна та комунікативна креативність, образна та вербальна креативність.

## **Creative potential as a factor of psychological well-being of students**

**Sergey K. Shandruk<sup>1ACE</sup>, Bordan V. Chernets<sup>2ABE</sup>,**

*West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine*

*1 - Professor of the Department of Psychology and Social Work,*

*2 - graduate student of Department of Psychology and Social Work,*

*E-mail: b.chernets21@gmail.com*

Authors' Contribution: A – Study design; B – Data collection; C – Statistical analysis; D – Manuscript Preparation; E – Funds Collection.

Relevance of the study: it is determined by insufficient conceptualization of creative potential and its impact on the psychological well-being of the individual.

*The Aim of the study: to study the psychological content of creative potential and its components, which are determinants of psychological well-being in students.*

*Research methods: drawing subtest of E. Torrens' creativity test, S. Mednik's verbal creativity test, social creativity research method, communicative creativity research method, "Metacreative abilities" technique, acute sensory research method, creative activate self-regulation method, the ability to self-development technique, life-creating abilities method, "Level of value and accessibility in different spheres of life" method.*

*Results: the article presents the results of theoretical analysis of the phenomenon of creative potential, reveals the impact of its components on the psychological well-being of the individual.*

*Conclusions: As a result of conceptualization of the phenomenon of creative potential of the individual revealed its basic components, represented by figurative and verbal creativity, which allow to solve creative tasks of any content in any subject field, regardless of the specific activities of the subject; socio-psychological components represented by the creative environment in which creative activity is realized, communicative and social creativity, which enable the creative nature of communication and interaction in the group; regulatory components of creative potential, represented by motivation of creativity as an interest in creative activity, willingness to take risks as a tendency to solve complex problems and search for thrills, metacreativity as a regulatory mechanism of creative activity.*

***Keywords:** creative potential, psychological well-being, need for self-actualization, need for self-development, value of creativity, life-creating abilities, motivation of creativity, readiness for risk, goal creativity, social and communicative creativity, figurative and verbal creativity.*

**Вступ.** Категорія «потенціал» (від латинського *potencia* – можливість, сила) охоплює всі педагогічні концепції сучасної освіти [6, с. 9]. У теорії й методиці професійної освіти визначені наступні види потенціалу: аксіологічний, виховний, інтелектуальний та інші, що підтверджує актуальність розвитку даної категорії. У наукових працях закордонних і вітчизняних дослідників поняття «потенціал» визначається неоднозначно, зокрема як: «засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети або розв'язання

певної задачі» (Федонін, 2004: 7), «узагальнена, збірна характеристика ресурсів, прив'язана до місця й часу» (Абалкин, 1981: 214), можливість, яка «втільюючись у дійсності, вдосконалюється, залишаючись вірогідною можливістю» (Келле, 2001:13), вважають, що «потенціал – джерела, можливості, засоби, паси, які можуть бути приведеними в дію, використані для вирішення якоїсь задачі, досягнення певної цілі, можливості окремої особи, суспільства, держави, підприємства в певній галузі» (Хомяков, Бакум, 2007: 11).

Креативний потенціал особистості може розглядається як інтегративна якість особистості, що відображає сукупність творчих сил; визначає готовність і можливість до творчої самореалізації й саморозвитку, до втілення нових, оригінальних ідей; забезпечує ефективну взаємодію особистості з іншими людьми й продуктивність її діяльності у будь-якій галузі виробництва (Петрушрва, 2014).

Термін «творчий потенціал» у психології й педагогіці трактується як:

- «динамічна інтегративна якість особистості, що є передумовою й результатом творчої діяльності та визначає спрямованість, готовність і здатність особистості до самореалізації й саморозвитку» (Каракулін, 2007: 7);

- «цілісний комплекс діяльних здатностей й інших особистісних якостей, необхідних для активної й компетентної участі в діяльності з накопичення наявного соціального досвіду» (Савельєв, Мкртчян, Транев, 2010: 312);

- «особистісна інтегративна риса характеру, що виражається у ставленні (позиції, установці, спрямованості) людини до творчості» (Матюшкін, 2003);

- «характерна риса індивіда, що визначає міру його можливостей у творчому самоздійсненні й самореалізації» (Копосова, 1994: 11);

- «система особистісних характеристик, «сутнісних сил» людини, її здатностей, знань, умінь, переконань, схильностей, які є умовою її актуалізації до самореалізації та саморозвитку у творчості (Устинова, 2000: 25);

Л. Дорфман (2005) розуміє поняття креативного потенціалу як певну можливість, яка трактується як вірогідність виникнення «креативних подій». Автор наголошує на тому, що про креативний потенціал особистості можна судити щонайменше в троякого роду відносинах. По-перше, маються на увазі певні відношення між креативним потенціалом особистості та креативною поведінкою (і його продуктами). Креативну поведінку можна прогнозувати за оцінкою креативного потенціалу особистості. По-друге, йдеться про певні відносини між креативним потенціалом особистості та її передумовами, до яких відносяться механізми, умови, чинники, які можуть бути предикторами креативного потенціалу особистості. По-третє, маються на увазі певні відносини між креативним потенціалом особистості та креативними особливостями особистості. За креативним потенціалом особистості можна передбачати становлення креативних особливостей особистості. Креативний потенціал – це можливе, а креативна особливість – це те, що відбулося. Креативним потенціалом може бути певний загальний фактор, що сприяє розгортанню та становленню креативних особливостей особистості (Дорфман, 2005).

Вивчення психологічного змісту креативного потенціалу та його складових, що виступають детермінантами психологічного благополуччя у студентів виступило **метою** даного дослідження.

**Результати дослідження.** У результаті концептуалізації феномену креативного потенціалу особистості було виявлено його структурні особливості, до яких ми відносимо:

1) базисні компоненти, представлені образною та вербальною креативністю, що дозволяють розв'язувати творчі завдання будь-якого змісту у будь-якому предметному полі незалежно від специфіки провідної діяльності суб'єкта;

2) соціально-психологічні компоненти, представлені креативним середовищем, у якому реалізується творча діяльність, комунікативна та соціальна креативність, які уможливають творчий характер спілкування та взаємодії у групі;

3) регулятивні компоненти креативного потенціалу, представлені мотивацією творчості як інтересом до творчої діяльності, готовністю до ризику як схильністю до розв'язання складних завдань та пошуку гострих відчуттів, метакреативністю як регулятивним механізмом творчої діяльності;

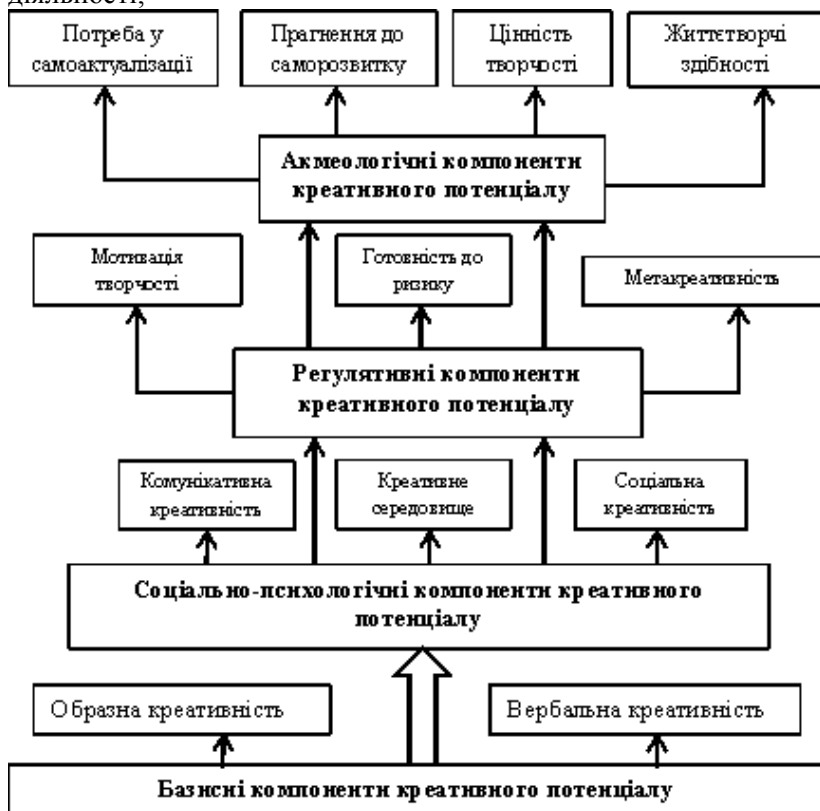


Рис. 1. Теоретична модель креативного потенціалу особистості студента.

4) акмеологічні компоненти креативного потенціалу, представлені потребою у самоактуалізації як творчому здійсненні життєвих завдань, прагненням до саморозвитку як

вмотивованістю на самовдосконалення (Фоменко, 2018), цілісного, системного утворення, що відтворює процес постійного ускладнення внутрішнього світу людини, який корелює з динамічними змінами в образі світу (Кузікова & Кузіков, 2010), життєтворчими здібностями як «особистісно-орієнтовану практику розвитку та корекції відносин людини зі світом» (Леонтьєв, 2001: 108), що розкриваються у осмисленості життя, життєстійкості, цілеспрямованості, пластичності, прагненні до особистісного зростання, креативності та рефлексивних здібностях (Большакова, 2010), а також уявлення про творчість як життєву цінність.

Зміст компонентів представлений у схемі на рис. 1.

Описана вище модель передбачає процедуру емпіричної верифікації.

Вивчення ролі креативного потенціалу у становленні психологічного благополуччя зумовлено теоретичними позиціями В.О. Ананьєва (2006), який визначає психологічно здорову особистість, як особистість з гармонійно розвинутими потенціалами, які сприяють досягненню повного благополуччя, зокрема креативного потенціалу (творчій аспект здоров'я).

### **Методики.**

*Малюнковий субтест тесту креативності Е. Торренса* для дослідження невербальної креативності (Ильин, 2009).

Для діагностики вербальної креативності у осіб дорослого віку нами використано *тест вербальної креативності С. Медніка* у модифікації А. Н. Вороніна (Ильин, 2009).

*Методика дослідження соціальної креативності* (Батаршев, 2005).

*Методика дослідження комунікативної креативності* (Санникова & Белоусова, 2001).

Експериментально-інтроспективна методика «*Метакреативні здібності*» (EIMCA) М.В. Саврасова (Savrasov, 2019).

*Методика дослідження пошуку гострих відчуттів* як готовності до ризику (Цукерман, 2007).

*Методика психодіагностики саморегуляції творчої діяльності.* Зміст методики відповідає концептуальній ідеї про

існування внутрішньої, ідентифікованої, інтроєктованої та зовнішньої регуляції діяльності. Версія опитувальника для дослідження саморегуляції творчої діяльності є скороченою і містить 16 пунктів, зміст яких відображає мотивацію творчої діяльності. У представленому дослідженні враховувався показник внутрішньої саморегуляції творчої діяльності (Фоменко, 2018).

*Методика САМОАЛ* (Шостром) для вивчення загального показнику самоактуалізації особистості.

*Методика дослідження здатності до саморозвитку* (Кузікова & Кузіков, 2010), причому враховувався загальний показник здатності до саморозвитку.

*Методика вивчення життєтворчих здібностей* (Большакова, 2010), причому враховувався загальний показник життєтворчих здібностей.

Методика «Рівень співвідношення цінності та доступності в різних життєвих сферах» О.Б. Фанталової (2001) для вивчення міри значущості цінності «творчість» без урахування доступності її реалізації.

Вибірку досліджуваних склали 230 студентів Західноукраїнського національного університету, які навчаються за різними спеціальностями гуманітарного спрямування ОКР «бакалавр».

У таблиці 1 показано результати множинного регресійного аналізу показників психологічного благополуччя студентів.

Виявлено низку предикторів психологічного благополуччя, а саме: комунікативну креативність ( $\beta=0,615$ ;  $t=12,29$ ;  $p < 0,0001$ ), соціальну креативність ( $\beta=0,175$ ;  $t=3,66$ ;  $p < 0,0001$ ), метакреативні здібності ( $\beta=0,109$ ;  $t=3,96$ ;  $p < 0,0001$ ), творчість як цінність ( $\beta=0,11$ ;  $t=3,61$ ;  $p < 0,0001$ ), самоактуалізацію ( $\beta=0,175$ ;  $t=3,05$ ;  $p < 0,01$ ), образну креативність ( $\beta=0,121$ ;  $t=3,03$ ;  $p < 0,01$ ), внутрішню саморегуляцію творчої діяльності ( $\beta=0,082$ ;  $t=2,61$ ;  $p < 0,01$ ).

Загалом імовірність розвитку психологічного благополуччя у студентів може бути передбачена наступним регресійним рівнянням:

$$\text{Психологічне благополуччя} = 213,1 + 0,615$$



Комунікативна креативність + 0,175 Соціальна креативність + 0,109 Метакреативні здібності + 0,110 Творчість як цінність + 0,175 Самоактуалізація + 0,121 Образна креативність + 0,082 Внутрішня саморегуляція творчої діяльності.

*Таблиця 1*

**Результати множинного регресійного аналізу компонентів креативного потенціалу в якості пре дикторів психологічного благополуччя студентів**

Показники	$\beta$	Стд.п.	B	Стд.п.	T	p
<b>Вільний член</b>			<b>213,1</b>	<b>9,290</b>	<b>22,94</b>	<b>0,000</b>
<b>Образна креативність</b>	<b>0,121</b>	<b>0,040</b>	<b>0,1</b>	<b>0,022</b>	<b>3,03</b>	<b>0,003</b>
Вербальна креативність	-0,060	0,041	-0,0	0,022	-1,48	0,141
<b>Метакреативність</b>	<b>0,109</b>	<b>0,028</b>	<b>0,4</b>	<b>0,112</b>	<b>3,96</b>	<b>0,000</b>
<b>Комунікативна креативність</b>	<b>0,615</b>	<b>0,050</b>	<b>0,6</b>	<b>0,049</b>	<b>12,29</b>	<b>0,000</b>
<b>Соціальна креативність</b>	<b>0,175</b>	<b>0,048</b>	<b>0,1</b>	<b>0,036</b>	<b>3,66</b>	<b>0,000</b>
<b>Внутрішня саморегуляція творчої діяльності</b>	<b>0,082</b>	<b>0,032</b>	<b>1,0</b>	<b>0,380</b>	<b>2,61</b>	<b>0,010</b>
<b>Самоактуалізація</b>	<b>0,175</b>	<b>0,057</b>	<b>0,3</b>	<b>0,106</b>	<b>3,05</b>	<b>0,003</b>
Життєтворчі здібності	0,070	0,070	0,1	0,052	0,99	0,324
Здатність до саморозвитку	0,031	0,020	0,1	0,061	1,53	0,128
Пошук гострих відчуттів	0,038	0,035	0,3	0,329	1,08	0,281
<b>Творчість як цінність</b>	<b>0,110</b>	<b>0,030</b>	<b>1,9</b>	<b>0,517</b>	<b>3,61</b>	<b>0,000</b>

**Висновки.** У результаті концептуалізації феномену креативного потенціалу особистості виявлено його базисні компоненти, що представлені образною та вербальною креативністю, що дозволяють розв'язувати творчі завдання будь-якого змісту у будь-якому предметному полі незалежно від специфіки провідної діяльності суб'єкта; соціально-психологічні компоненти, що представлені креативним середовищем, у якому реалізується творча діяльність,

комунікативна та соціальна креативність, які уможливають творчий характер спілкування та взаємодії у групі; регулятивні компоненти креативного потенціалу, що представлені мотивацією творчості як інтересом до творчої діяльності, готовністю до ризику як схильністю до розв'язання складних завдань та пошуку гострих відчуттів, метакреативністю як регулятивним механізмом творчої діяльності.

Емпірично виявлено низку предикторів психологічного благополуччя, а саме: комунікативну креативність, соціальну креативність, метакреативні здібності, творчість як цінність, само актуалізацію, образну креативність, внутрішню саморегуляцію творчої діяльності.

### Література:

- Абалкин Л. М. (1981). Диалектика социалистической экономики. М.
- Ананьев В.А. (2006). Основы психологии здоровья / Виктор Алексеевич Ананьев. – СПб.: Речь.
- Батаршев А.В. (2005). Базовые психологические свойства и самоопределение личности: Практическое руководство по психологической диагностике. СПб.: Речь.
- Большакова А.М. (2010). Опитувальник життєтворчих здібностей. *Вісник НТУУ “КПІ”. Філософія. Психологія. Педагогіка*, 2. 70-75.
- Грецов А. Г. (2008). Тренинг креативности для старшеклассников и студентов. СПб.: Питер.
- Дорфман Л. Я. (2005). Человек креативный: особенности мышления и личности. *Во времени истории и в пространстве культуры: к 30-летию института / Отв. ред. Е. А. Малянов. – Пермь: Пермский государственный институт искусства и культуры*. 86–119.
- Ермолаева-Томина Л. Б. (2004). Психология художественного творчества: Учебное пособие. М.: Академический проект: Культура.
- Ильин Е.П. (2009). Психология творчества, креативности, одаренности. СПб.: Питер.
- Келле В. Ж. (2001). Духовность и интеллектуальный потенциал. *В диапазоне гуманитарного знания*. 4. 13.
- Каракулин С. А. (2007). Формирование творческого потенциала будущих учителей (на материале средних специальных учебных заведений). Дис. к.пед.н. Волгоград.

Копосова М. В. (1994). Развитие творческого потенциала детей средствами театрального искусства. Москва.

Кузикова С. Б., Кузиков Б.О. (2010). Конструювання методики дослідження саморозвитку особистості. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць*, 2(29). 106–112.

Леонтьев Д.А. (2001). Жизнетворчество как практика расширения жизненного мира. *М-лы сообщений 1-й Всеросс. науч.-практ. конф. по экзистенциальной психологии. М.:Смысл*, 100-109.

Матюшкин А. М. (2003). Мышление. Обучение. Творчество. М.: Издательство Московского психолого-социального института.

Петрушова Н. (2014). Основні принципи формування креативного потенціалу студентів-майбутніх педагогів на заняттях з іноземної мови.

Устинова Л. Г. (2000). Развитие творческого потенциала студентов в условиях рейтинговой технологии обучения. Волгоград.

Савельев А. Я., Мкртчян С.С., Транев В.А. (2010). Повышение качества высшего образования и Болонский процесс. М: Дашков и КО.

Санникова О.П., Белоусова Р.В. (2001). Оценка показателей коммуникативной креативности с помощью оригинальной методики. *Наука і освіта*, 6. 52–54.

Фанталова Е.Б. (2001). Диагностика и психотерапия внутреннего конфликта. Самара: БАХРАХ-М.

Фоменко К.І. (2018). Губристична мотивація: феноменологія, структура, детермінація: монографія. Х.: Діса-плюс.

Хомяков В. І., Бакулін І.В. (2007). Управління потенціалом підприємства. К.:Кондор.

Шостром Э. Тест «Уровень самоактуализации личности» (САМОАЛ) [Электронный ресурс] / Э. Шостром. – Режим доступа до ресурсу: <http://psycabi.net/testy/226-uroven-samoaktualizatsii-lichnosti-test-sat-voprosnik-samoal>.

Цукерман М. (2007). Поиск ощущений и рискованное поведение. Американская психологическая ассоциация.

Savrasov M. (2019). Metacreative abilities: scientific approaches and experimental introspective research methods. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*, 61. 203-220.

*Оригінальний рукопис отриманий 27 серпня 2021 року*

*Стаття прийнята до друку 10 вересня 2021 року*